

HÌNH NGƯỜI NHẢY MÚA TRÊN TRỐNG ĐỒNG

LÊ NGỌC CANH*

Trống đồng Đông Sơn, nơi hội tụ những trí tuệ, tài năng sáng tạo của người Việt xưa, có sức thu hút mạnh mẽ nhiều nhà nghiên cứu khoa học trong và ngoài nước đến với nó, với nhiều mục đích khoa học, với nhiều hướng tiếp cận khác nhau. Dù hướng tiếp cận khác nhau, các nhà khoa học đều dễ nhận biết giá trị văn hóa, nghệ thuật khoa học của trống đồng. Từ những giá trị ấy, trống đồng Đông Sơn đã trở thành đối tượng nghiên cứu khoa học của nhiều ngành khoa học xã hội nhân văn và các khoa học khác.

Với nghệ thuật múa thì trống đồng Đông Sơn sẽ dẫn đường cho các nhà chuyên môn, các nhà khoa học đến với trống đồng như đến với ngọn nguồn lịch sử múa Việt Nam nói chung, múa người Việt nói riêng. Chúng là một trong những cứ liệu khoa học lịch sử, có độ tin cậy, có sức hấp dẫn mạnh mẽ.

Từ cứ liệu khoa học trống đồng, chúng ta hãy ngược dòng lịch sử để khảo sát, tìm hiểu nghệ thuật múa người Việt từ thuở xa xưa.

Trong 52 trống đồng các loại, có tới 93 hình người nhảy múa hoặc có tư thế, hình dáng có liên quan tới múa, được phân bố như sau:

Nhóm hình người múa biểu diễn: 40 hình

Nhóm hình người múa sinh hoạt: 45 hình

Nhóm hình người múa nghi lễ: 8 hình

Chúng ta sẽ khảo cứu một số hình người nhảy múa có liên quan tới các tạo hình, động tác, điệu bộ, hình dáng múa.

1. Hình người múa cầu mùa

Cầu mùa là một nghi lễ nông nghiệp, phổ biến ở cư dân người Việt cùng nhiều tộc người khác ở Việt Nam và gần bó tới đời sống của con người. Cầu mùa thể hiện tâm niệm, ước vọng của con người, cầu mong mùa màng tốt tươi, ấm no, hạnh phúc. Múa, hát, khấn tụng là những loại hình nghệ thuật để thực hiện nghi lễ cầu mùa. (Hình 1)

Múa cầu mùa đã được chạm khắc trên trống đồng với thế, dáng múa sau:

* PGS. TS. NGND Lê Ngọc Canh, Viện Nghiên cứu Văn hóa

Một chân duỗi thẳng đưa ra phía trước
 Một chân khụy

Dáng người hơi ngả ra phía sau

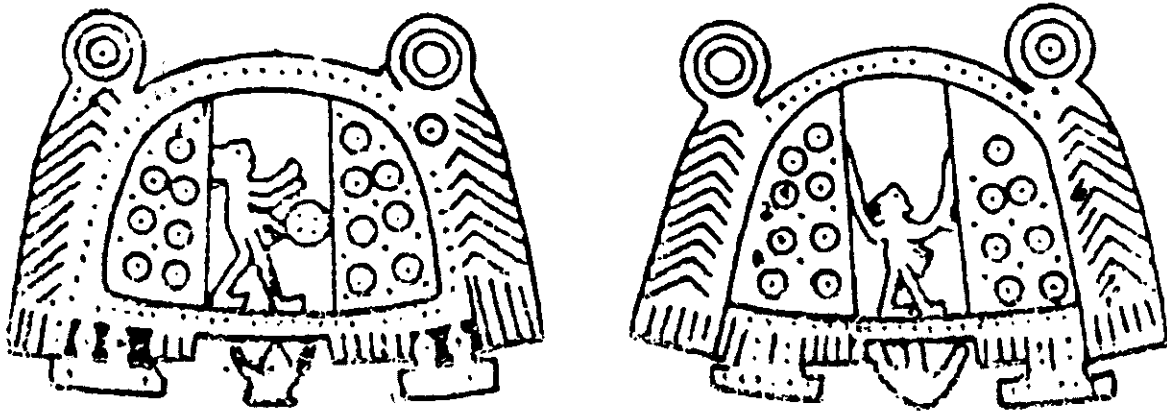
Hai tay đưa ra phía trước, giơ cao ngang đầu, hai tay song song tạo thành đường cong (như dáng vật lễ)

Hai tay giơ cao sang hai bên, tạo thành hai đường dây cung đối nhau (như đội dâng một vật lễ).

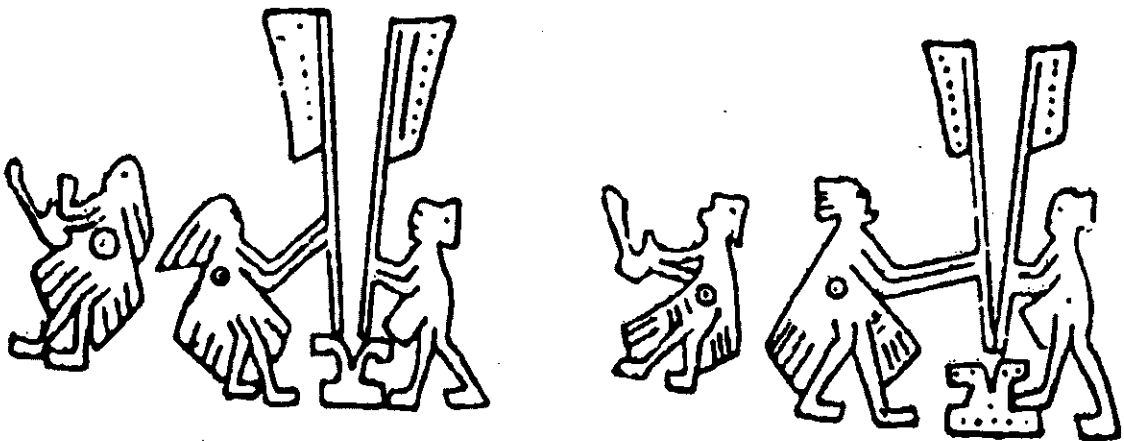
2. Hình người múa già gạo và thổi khèn

Giã gạo là một hoạt động lao động của cư dân nông nghiệp người Việt thuở xa xưa cũng như nhiều tộc người khác. Nó phản ánh niềm vui được mùa của người nông dân. Trên trống đồng đã chạm khắc cảnh hai đôi giã gạo cùng với hai người múa thổi khèn rất sinh động, như cảnh ngày mùa vui thôn trang; rất rõ nét

Hình 1: Hình người múa cầu mùa

Hình 2: Hình người múa già gạo - thổi khèn

những thế dáng múa. Người thổi khèn lạng lẽ múa xung quanh người già gạo tạo phối cảnh vui được mùa. (Hình 2)

Hai người (một nam, một nữ) đứng đối diện nhau, như trong bước nhún nhảy.

Nam chân sau hơi khuyu, chân trước thẳng như lao người ra phía trước. Hai tay cầm chày như gơ lên, hạ xuống (giã gạo).

Nữ chân sau hơi khuyu, chân trước duỗi thẳng, người ngả ra phía sau. Hai tay cầm chày như gơ lên cao, hạ xuống (giã gạo).

Hòa cùng với cảnh múa già gạo là người thổi khèn, một chân co, một chân duỗi như bước nhảy, bước đi. Hai tay cầm khèn gơ lên cao, trong dáng múa thổi khèn.

• Như vậy, thế dáng múa già gạo hòa với dáng múa thổi khèn là sự hòa điệu, hòa sắc rất độc đáo, hấp dẫn.

3. Hình người múa đánh trống đồng

Trống đồng là một loại nhạc kị ở Việt Nam cũng như ở một số nước Đông Nam Á, có giá trị về nhiều lĩnh vực khoa học,

văn hóa, nghệ thuật. Ngay trên trống đồng người xưa đã chạm khắc cảnh đánh trống đồng, hội trống đồng, múa trống đồng. Đánh trống đồng cổ xưa là theo phương thức già, như già gạo. Ngày nay, người Mường Thanh Sơn, Phú Thọ vẫn duy trì phương pháp đánh trống đồng theo phương thức này (kiểu già gạo), người Mường gọi là Chàm thau. (Hình 3)

Múa đánh trống đồng gồm những thao tác sau:

Người thứ nhất:

Một chân hơi khuyu, một chân khuyu nhiều (kiểu nhún, bật, nhảy)

Thân người thẳng (tự nhiên)

Hai tay cầm chày kiểu gơ lên, hạ xuống.

Người thứ hai:

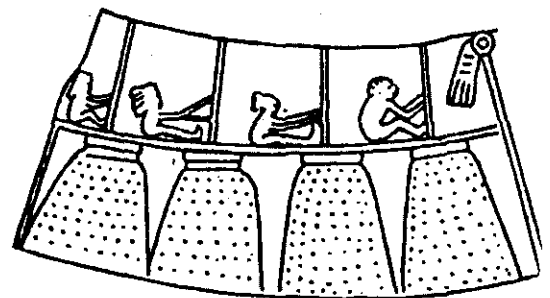
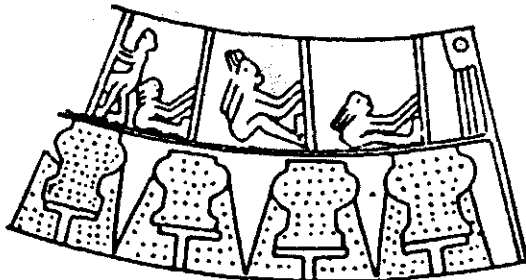
Hai chân song song duỗi thẳng ra phía trước

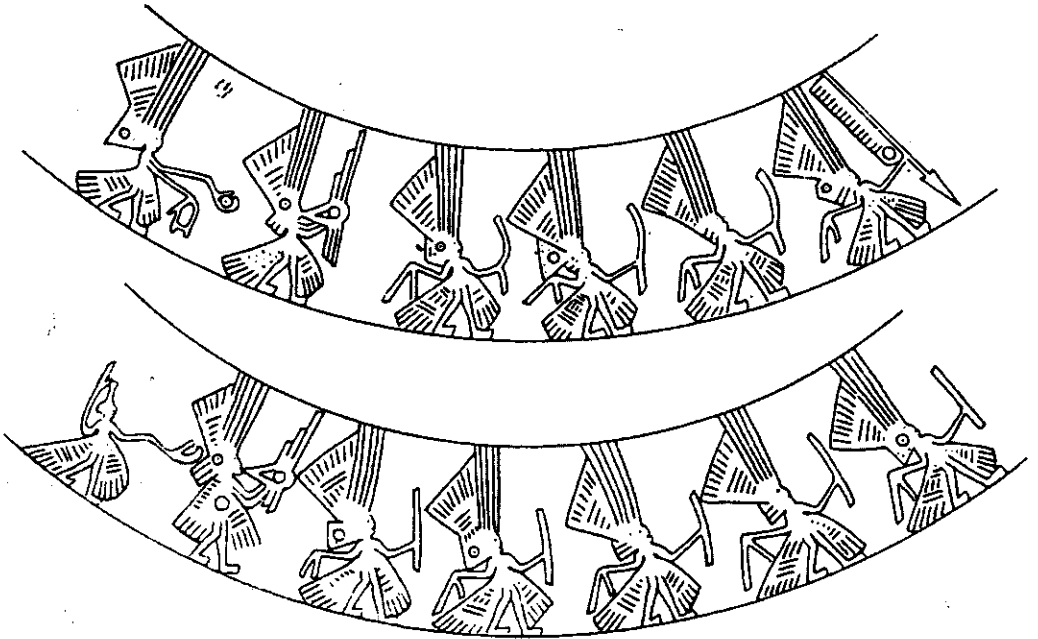
Thân người ở tư thế ngồi

Hai tay cầm chày kiểu gơ lên cao, hạ xuống.

Người thứ ba:

Hình 3: Hình người múa đánh trống đồng

Hình 4: Hình người nhảy múa

Hai chân song song co chân, bàn chân
hất lên (bàn chân dựng đứng)

Thân người hơi ngả ra phía trước

Hai tay cầm chày kiểu gờ lên, hạ
xuống.

Người thứ tư:

Hai chân song song hơi co chân, bàn
hất lên (bàn chân dựng đứng) Thân
người gập phía trước

Hai tay cầm chày kiểu gờ lên, hạ
xuống.

4. Hình người nhảy múa.

Hình người, đoàn người nhảy múa được
chạm khắc trên trống đồng khá phong
phú, sinh động với nhiều dáng kiểu, đạo
cụ khác nhau. Hình người nhảy múa số 4
này gồm các hoạt động sau:

Người thứ nhất:

Một tay cầm mũi lao gờ cao

Một tay gập, gờ ra phía sau

Thân người hơi ngả ra phía sau

Một chân duỗi thẳng

Một chân hơi khụy

Người thứ hai:

Các thế, dáng, hoạt động như người
múa thứ nhất

Một tay cầm chiếc khiên, mộc.

Người thứ ba:

Như người thứ hai.

Người thứ tư:

Như người thứ ba.

Người thứ năm:

Cầm khèn múa, các thế hoạt động như
người thứ tư.

Người thứ sáu:

Người cầm một đạo cụ múa, các thế hoạt động như người thứ năm.

5. Hình người múa bản cung

Cung tên thời xa xưa là loại binh khí lợi hại, rất quan trọng trong chiến trận. Do vậy đã được chạm khắc trên trống đồng ở Việt Nam, là một cứ liệu khoa học để khảo cứu loại múa chiến đấu thời xưa. (Hình 5)

6. Hình người múa rìu và lao

Rìu, lao thuở xưa cũng là loại binh khí rất cơ động trong chiến trận. Do vậy, đã được chạm khắc trên trống đồng ở Việt Nam. Nhóm múa gồm ba người với ba loại đạo cụ khác nhau. (Hình 6)

Người thứ nhất:

Hai chân hơi khụy, trọng lượng dồn vào hai chân (như đang nhảy tiến)

Một tay hơi gập (co), tay cầm rìu, hướng lưỡi rìu ra phía trước

Một tay hơi gập (co) và giơ ngang sang bên, hơi cao.

Thân người ở thế tự nhiên.

Người thứ hai:

Hai chân hơi khụy, trọng lượng dồn vào hai chân (như đang nhảy tiến)

Một tay cầm cây lao (gậy) đưa thẳng ra phía trước

Một tay gập (co) giơ lên cao

Thân người ở thế tự nhiên.

Người thứ ba:

Hai chân hơi khụy, trọng lượng dồn vào hai chân (như đang nhảy tiến)

Một tay cầm một loại binh khí, đưa thẳng ra phía trước

Một tay gập (co) giơ lên cao

Thân người ở thế tự nhiên.

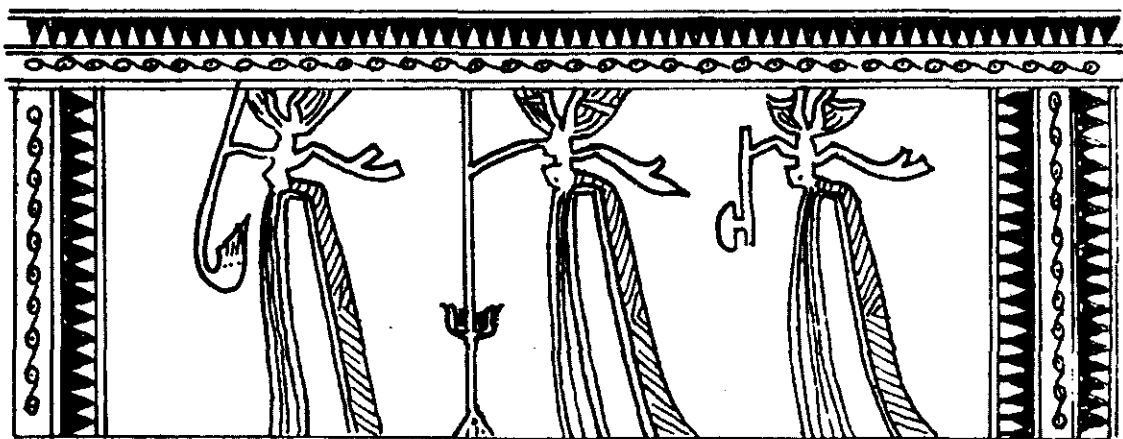
Những hình người múa trên trống đồng, có nhiều dạng, kiểu dáng khác nhau rất phong phú, sinh động, hấp dẫn. Qua số trống đồng ở Việt Nam thì có 13 trống đồng có tới 145 hình người nhảy múa hoặc có tạo dáng, tạo kiểu liên quan tới múa. Phần lớn những hình người nhảy múa đều cấu tạo theo tuyến gấp khúc rất khỏe, chắc. (Bảng 1)

Qua khảo cứu hình người nhảy múa trên trống đồng Đông Sơn các loại cho thấy người xưa có sự tưởng tượng, cách điệu, ước lệ phóng tác rất cao. Những hình chạm khắc trên trống đồng phản ánh nhiều lĩnh vực của xã hội thời bấy giờ, như cảnh lao động, cầu mùa, cầu mưa, chiến đấu, thuyền chiến (thủy binh), cung, tên, giáo mác, đàn nhạc, nhảy múa, đánh trống đồng, cỏ, cây, hoa, lá, chim, cóc, mặt trời và nhiều hoa văn đường kỉ hà... Trong đó, nổi trội là hình người nhảy múa.

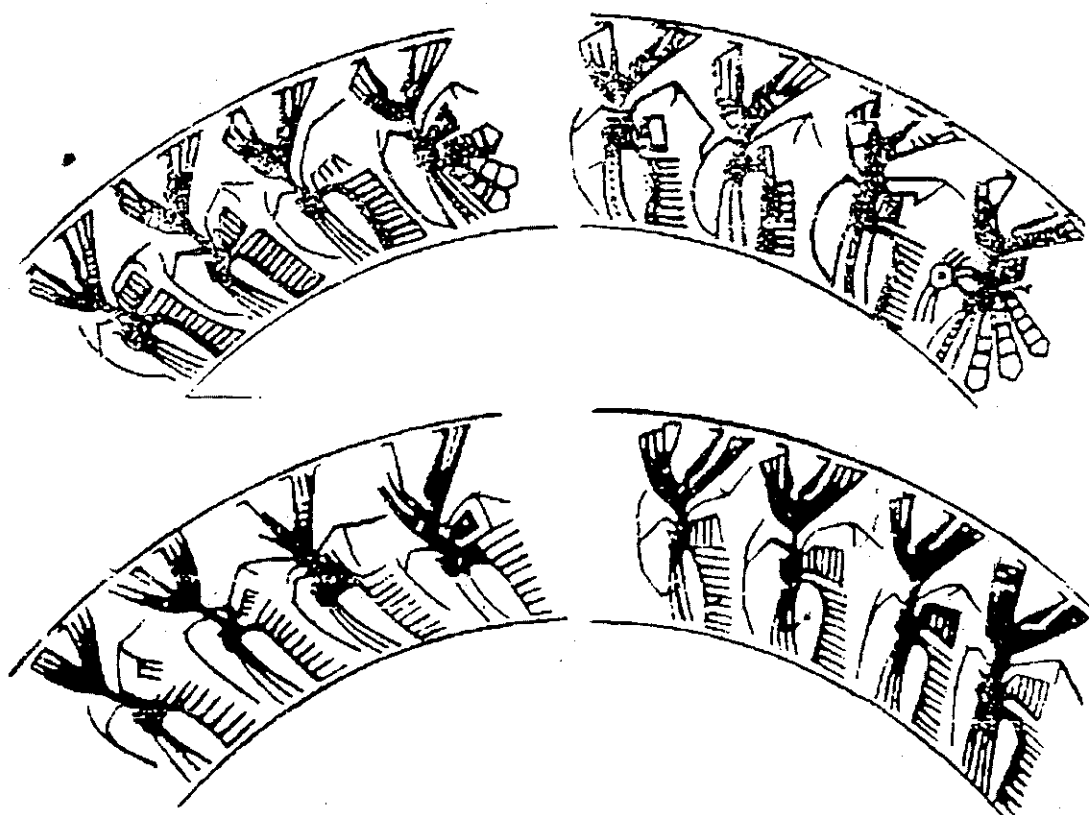
Qua hình người nhảy múa trên trống đồng đã hàm chứa rõ nét tư duy sáng tạo cấu trúc văn hóa nghệ thuật và quan niệm thẩm mĩ của người xưa. Tư duy thẩm mĩ người xưa là cái đẹp hài hòa, cân đối, khỏe mạnh và cách điệu, ước lệ cao.

Điều này được thể hiện trong các hình người nhảy múa được chạm khắc trên mặt, trong trống đồng. Có thể đúc kết những đặc điểm múa như sau:

- * Đối xứng và không đối xứng
- * Hài hòa cân đối
- * Tuyến gấp khúc
- * Các điệu ước lệ cao (siêu thực)

Hình 6: Hình người mùa riu, lao

Hình 5: Hình người mùa bản cung

Bảng 1: Thống kê hình người nhảy múa trên trống đồng⁽¹⁾

STT	Tên trống	Tổng số hình	Hình múa tuyến gấp	Hình múa tuyến cong lượn
1	Ngọc Lũ 1	26	22	Không
2	Hàng Hạ	23	22	-
3	Sông Đà	24	21	-
4	Khai Hóa	11	8	-
5	Bản Thon	6	5	-
6	Quảng Xương	6	4	-
7	Miếu Môn	12	8	-
8	Vũ Bị	3	2	-
9	Đôi Rô	10	5	-
10	Làng Vạc I	10	6	-
11	Phú Xuyên	3	1	-
12	Làng Vạc II	3	2	-
13	Hữu Chung	8	6	-
	Cộng	145	112	Không

* Phóng khoáng.

Những đặc điểm trên rất xưa và rất nay. Những đặc điểm ấy có lẽ là cội nguồn thẩm mỹ nghệ thuật múa truyền thống dân tộc Việt Nam. Chính những giá trị sáng tạo nghệ thuật và những đặc điểm múa trên mà các nhà biên đạo múa thời nay đã có nguồn cảm hứng từ những hình người nhảy múa trên trống đồng Đông Sơn, đã sáng tác những tác phẩm múa thành công, phù hợp với thẩm mỹ thời đại. Đó là tác phẩm múa: *Cánh chim Lạc Việt (Thái Ly)*; *Hội trống đồng (Ngọc Canh)*; *Người đi săn trên đất Phong*

Châu (Xuân Định)... Đó là sự tiếp nối từ truyền thống đến hiện đại, tiếp nối cấu trúc thẩm mỹ múa truyền thống dân tộc. Cái xưa, cái nay hòa quyện trong một chỉnh thể thống nhất./.

CHÚ THÍCH

1. Bảng thống kê trong sách: *Văn hóa dân gian những thành tố*, Lê Ngọc Canh, NXB Văn hóa Thông tin - Trường Cao đẳng Văn hóa Tp. HCM, 1999, trang 176.